

Pécsi Tudományegyetem

Filozófia Doktori Iskola

Doktori értekezés tézislevele

Friedrich Schiller morális színháza

Arató Réka

Témavezető:

Prof. Dr. Boros János

Pécsi Tudományegyetem

Pécs, 2023

A dolgozat témája

Színház és filozófia kölcsönhatása, a művészetek erkölcsökre gyakorolt hatásának vizsgálata az ókorig nyúlik vissza. Platón álláspontja jól ismert; a görög filozófus fenntartással közelített az utánzó művészetekhez, mert azok szerinte távol tartanak az ideáktól és az igazságtól. Arisztotelész ezzel szemben már nem negatív felhanggal vélekedik az utánzásról, szerinte az az általános megragadására képes. *Poétika* című művében úgy fogalmaz: „Ezért filozofikusabb és mélyebb a költészet a történetírásnál; mert a költészet inkább az általánosat, a történelem pedig az egyedi eseteket mondja el.”¹ Az utánzás az ember „veleszületett tulajdonsága”, amelynek révén mindig tanul valami újat. „A költészet így nem vetélytársa a filozófiának, hanem inkább rokona: mindketten a tudásvágy kielégítésére jöttek létre.”² A katarzissal kapcsolatban úgy vélekedik, hogy a tragédia a részvét és félelem felkeltésével éri el a szenvedélyektől való megszabadulást.

Arisztotelész tételei a felvilágosodás gondolkodóira is nagy hatással voltak. Lessing *Hamburgi dramaturgia* című művében az arisztotelészi katarziselméletből kiindulva pontosítja a fogalmakat, és rámutat arra, hogy „a félelem az önmagunkra vonatkoztatott részvét”.³ A katarzissal, megtisztulással kapcsolatban úgy fogalmaz, hogy az „a szenvedélyek átalakulása erényes készségekké”, és ha a tragédia „a részvétünket erénnyé akarja átváltoztatni”⁴, meg kell, hogy tisztítson a részvét és félelem végleteitől. Lessing tehát – ezekkel a feltételekkel - a tragédia erkölcsökre gyakorolt előnyös hatása mellett száll síkra.

Lessinggel ellentétben Jean-Jacques Rousseau teljesen más álláspontot képvisel a színház megítélésével kapcsolatban. *Levél D’Alembert-hez* című írásában egyértelműen kifejti, hogy egyáltalán nem hisz a színház erkölcsöket pozitívan befolyásoló szerepében.⁵ Elveti az

---

¹ Arisztotelész: *Poétika* (IX.), fordította: Sarkady János, <https://mek.oszk.hu/00300/00315/00315.htm>

² Arisztotelész: *Poétika és más költészettani írások*; ford. Ritoók Zsigmond, a kötetet szerk. és a jegyzeteket összeállította: Bolonyai Gábor, Budapest, PannonKlett, 1997. (13. old.)

³ Gotthold Ephraim Lessing: *Laokoón; Hamburgi dramaturgia* (hetvenötödik szám), ford.: Vajda György Mihály (Laokoón), Tímár Ilona (Hamburgi dramaturgia), Fekete Sas Kiadó, Budapest, 1999 (230. old.)

„...diese Furcht ist das auf uns selbst bezogene Mitleid.” Lessings Werke in Fünf Bänden (Vierter Band) - Hamburgische Dramaturgie Aufbau-Verlag, Berlin und Weimar, 1975. (367. old.)

⁴ Idézetek: Ld: G. E. Lessing: *Laokoón; Hamburgi dramaturgia* (Hetvennyolcadik szám) id. mű 244.; Lessings Werke IV. id. mű 384.

⁵ Schiller az 1784-es, *A színház mint morális intézmény* című előadásában maga is utal Rousseau elutasító álláspontjára: „A legerősebb támadás onnan érte e művészetet, ahonnan nem lehetett rá számítani.” Friedrich Schiller: *A színház mint morális intézmény, Művészet- és történelemfilozófiai írások*, ford.: Papp Zoltán, Atlantisz, 2005. (11. old.)

„Der härteste Angriff, den sie erleiden mußte, geschah von einer Seite, wo er nicht zu erwarten war.” Friedrich Schiller: *Was kann eine gute stehende Schaubühne eigentlich wirken? - Sämtliche Werke, Band V., Erzählungen, Theoretische Schriften, Zu Drama und Theater*; Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co. KG, München, 2004. (SW V.) 820. old.

arisztotelészi szabályt, mely szerint a *szenvedélyek felszítása megtisztulásukat* eredményezi; és azzal a felfogással sem ért egyet, miszerint a tragédia célja, hogy „a bennünk felébresztett érzések ellentétei legyenek azoknak az érzéseknek, amelyekkel hőseit felruházza.”⁶ Azzal érvel, hogy a szenvedélyek mind rokonok, és „amikor az egyik szenvedélyt a másik szenvedéllyel akarjuk leküzdeni, csak még fogékonyabbá tesszük a szívet valamennyi ránt.”⁷ Így bármely szenvedély felszítása a többi felerősödését eredményezi. Rousseau határozottan leszögezi, hogy „csak egyvalami tisztíthatja meg a szenvedélyeket: az ész; s (...) az ész semmiféle hatást nem tesz a színházban.”⁸

Láthatjuk tehát, hogy a 18. században a színház erkölcsnemesítő hatásának megítélésével kapcsolatban különböző nézetek, nemegyszer viták alakultak ki a kor nagy gondolkodói között. Ebben a diskurzusban markáns álláspontot képviselt az egyik legjelentősebb drámaíró, Friedrich Schiller is, főként *A színház mint morális intézmény* című művészetfilozófiai írásában kifejtett nézeteivel.

Rousseau-val ellentétben, egyértelműen kiállt a színház közönségre gyakorolt pozitív erkölcsi hatása mellett. Schiller hisz abban, hogy a színház hatása – a színpadi ábrázolás erőteljes befolyásának köszönhetően - a törvénykezésnél és a morálnál is időtállóbb és mélyrehatóbb lehet. Ha a külső jogi környezet elviselhetetlenné válik, a színház lehet az a közeg, amely átveszi a *bíró szerepét*. Ahogy Schiller fogalmaz: a teátrum feladata lesz, hogy „átvegye a kardot és a mérleget”, és „büntet ezernyi vétket, melyeket amaz büntetlenül megtúr; és pártfogol ezernyi erényt, melyekről amaz hallgat.”⁹ A másik fontos feladata a színházi intézménynek, hogy *erkölcsi példákat* állítson elénk, hiszen tükrében „szeretni valóan jelenik meg az erény”, és elrettentően, „rútul festenek félelmetes tükrében a bűnök.” Ugyanakkor a színház a balgaság elé is tükröt tart, leleplezve és megszégyenítve „jótékony gúnnyal a balgaság ezerféle formáját.”¹⁰

A színpad további fontos célja, hogy a *gyakorlati bölcsesség iskolája* legyen. Megismertet bennünket az emberekkel és emberi jellemekkel, és „biztos kulcsot ad az emberi lélek legtitkosabb ajtóihoz.”¹¹ Ennek az ismeretnek a birtokában pedig a színházon kívül, a mindennapi életünkre is hatást gyakorolhatunk.

---

⁶ Jean-Jacques Rousseau: *Értekezések és filozófiai levelek – Levél D’Alembert-nek ford.:* Kis János, Magyar Helikon, 1978. (337. old.)

⁷ J-J. Rousseau id. mű 338.

⁸ Uo. 338.

⁹ F. Schiller: *A színház mint morális intézmény, Művészet- és történelemfilozófiai írások id. mű 14.*

„...tausend Laster, die jene ungestraft duldet, straft sie; tausend Tugenden, wovon jene schweigt, werden von der Bühne empfohlen.” SW V. 824.

¹⁰ Idézetek: uo. 15.

¹¹ Uo. 16.

A színház továbbá *felkészít életünk sorsfordulóira*, és megtanít elviselni azokat. Ezt a színházban tapasztaltak, a „mesterséges módon” előállított helyzetek valódi átélésével érhetjük el. A színháznak emellett az *„értelem egész felvilágosításában”* is fontos szerepe van. Az emberségesség és vallások iránti tolerancia területén közvetítő szerepet tölt be, a „nevelés tévedéseinek”, valamint a babonák felszámolásában is jelentős feladata van Schiller szerint.

Habár fiatalon megírt esszéje sokak számára túlzó és patetikus hangvételű, máig meghatározó jelentőségű tanulmány a témában. Az esszé a színpad morális hatásán túl, - ahogy Fodor Géza fogalmaz - „az egész ember kiművelésében, a „Bildung”-ban való részvételéről és az életnek a törvények hatókörén túli értékeléséről-megítéléséről-kritikájáról szól”¹². Amikor a színházban „az értelem és a szív kiművelése” („die Bildung des Verstandes und des Herzens”) összekapcsolódik a „legnemesebb szórakozással” („edelste Unterhaltung”), létrejöhet egy egyensúlyi állapot, amikor „a lélek egyetlen ereje sem a többi rovására feszül meg”.¹³ Ezt később az „esztétikai állapot” „köztes hangoltságának”¹⁴ nevezi Schiller a *Levelek az ember esztétikai neveléséről* című művében, amely állapotban „érzékiség és ész egyszerre tevékenyek, ám épp ezért kölcsönösen megszüntetik egymás meghatározó erejét...”¹⁵

A különböző erők harmonizáló kiegyenlítésére való törekvés már Schiller korai munkáiban is megjelenik. Disszertációjában egy olyan *közvetítő erő*ről („Mittelkraft”) beszél, amely „az anyag és szellem közé lép és összekapcsolja őket”.¹⁶ A *színház mint morális intézmény* című esszéjében pedig megjelenik egy *közbülső állapot* („mittlerer Zustand”) igénye, amely a végletek közötti feszültséget „lágymódon” oldja, hiszen „természetünk (...) nem képes huzamosabb ideig sem az állati állapotban megmaradni, sem az értelem finomabb munkáit folytatni”.¹⁷ A színházban, ahol együtt van *élvezet és okulás, kikapcsolódás és művelődés*, „nem válik kárára az egésznek”¹⁸ egyetlen élvezet sem. Az Esztétikai levelekben is két ellentétes

---

„...ein fehlerbarer Schlüssel zu den geheimsten Zugängen der menschlichen Seele” (SW V. 826.)

¹² Fodor Géza: Termékeny rosszhiszeműség, Rousseau színházkritikája, <https://www.holmi.org/2004/03/fodor-geza-termekeny-rosszhiszemuseg-rousseau-szinhazkritikaja>

¹³ F. Schiller: A színház mint morális intézmény, Művészet- és történelemfilozófiai írások id. mű 21.

„...wo keine Kraft der Seele zum Nachtheil der andern gespannt...” SW. V. 831.

¹⁴ „...<mittlere(n) Stimmung> des <ästhetischen> Zustands...” Ld.: Matthias Luserke-Jaqui (Hrsg.): Schiller Handbuch, Leben-Werk-Wirkung, Verlag J. B. Metzler, Stuttgart, Weimar, 2005. (351. old.)

¹⁵ F. Schiller: Levelek az ember esztétikai neveléséről, Művészet- és történelemfilozófiai írások, id. mű 222.

„...Sinnlichkeit und Vernunft *zugleich* tätig sind, eben deswegen aber ihre bestimmende Gewalt gegenseitig aufheben...” SW. V. 633.

¹⁶ „die zwischen den Geist und die Materie tritt und beide verbindet.” SW. V. 253., fordítás: Györfly Miklós (In: Rüdiger Safranski: Friedrich Schiller avagy a német idealizmus felfedezése, Európa, Budapest, 2007, 86. old.)

¹⁷ F. Schiller: A színház mint morális intézmény, Művészet- és történelemfilozófiai írások id. mű 12.

„Unsre Natur, gleich unfähig, länger im Zustande des Thiers fortzudauern, als die feinern Arbeiten des Verstandes fortzusetzen, verlangte einen mittleren Zustand, der beide widersprechende Enden vereinigte, die harte Spannung zu sanfter Harmonie herabstimmte...” SW. V. 821.

¹⁸ Uo. 21.

hajtóerőről ír Schiller: az érzéki természetünkből, fizikai létezésünkből eredő *érzéki ösztönről*, illetve „az ember abszolút létezéséből avagy az eszes természetéből” eredő *formaösztönről*.¹⁹

A játékosztönben létrejön a két erő egyensúlya, és egyik sem kerekedhet a másik fölé. A *kellemről és a méltóságról* című írásában pedig bevezette a *széplélek* fogalmát, benne egyesül kötelesség és hajlam, és megvalósul általa ész és érzékiség közötti harmónia.

Ugyanígy törekedett Schiller egész életében költő és filozófus énjének kibékítésére, összehangolására. Művészet és morál, színház és filozófia kölcsönhatása áthatja az egész schilleri életművet. Programjának középpontjában állt e viszony megjelenítése, amely számára is kérdés és feladat volt.

A filozófiatörténetben jól ismert Schiller Kant iránti tisztelete, hatása pedig egyértelműen tetten érhető filozófiai műveiben és drámáiban egyaránt. Immanuel Kant műveinek olvasásával, mélyreható elemzésével azonban csak az 1790-es években kezdett el foglalkozni az 1759-ben született költő-filozófus. Éppen ezért érdemes megvizsgálni, hogy milyen hatások érték Schillert ezen túl, és hogyan változott gondolkodása és a filozófiával való kapcsolata. Schiller mindössze 45 évet élt, ennek ellenére költőként, drámaíróként, filozófusként, sőt történelmi művek szerzőjeként is sikerült maradandót alkotnia. Ahogy ő maga fogalmazott: „A nagy elme minden tárgyban képes nagyságra...”²⁰

Habár számos műfajban kiteljesítette tehetségét, Schiller a színházat érezte a legerősebb közvetítő médiumnak, amelyen keresztül morális meggyőződését, művészet- és történelemfilozófiáról alkotott hitvallását a legkifejezőbbben adhatta át közönségének. Gyakorló színházi emberként pedig tudta, hogy a „tragikus költői mű csak a színpadi előadással válik egésszé...”²¹ Kant műveinek alapos tanulmányozása és legjelentősebb esztétikai műveinek megírása után ezért is tért vissza a drámaköltészethez, melynek eredményeképpen megszületettek késői, érett drámái, amelyek mind lenyomatai morális felfogásának, filozófiai gondolkodásának. Ezért is izgalmas kérdés a drámaköltészet és filozófia kölcsönhatásának vizsgálata a schilleri életműben.

---

¹⁹ Ld.: F. Schiller: Levelek az ember esztétikai neveléséről (Tizenkettedik levél), Művészet- és történelemfilozófiai írások id. mű 191-192., SW. V. 604-605.

²⁰ „Bei einem großen Kopf ist jeder Gegenstand der Größe fähig.” <https://www.friedrich-schiller-archiv.de/briefe-schillers/briefwechsel-mit-gottfried-koerner/schiller-an-gottfried-koerner-18-januar-1788/>

Ford.: R. Safranski id. mű 268.

²¹ „Aber das tragische Dichterwerk wird erst durch die theatralische Vorstellung zu einem Ganzen...” <http://www.zeno.org/Literatur/M/Schiller,+Friedrich/Dramen/Die+Braut+von+Messina+oder+die+feindlichen+Br%C3%BCder+%C3%9Cber+den+Gebrauch+des+Chors+in+der+Trag%C3%B6die>

Friedrich Schiller: A kar felhasználása a tragédiában, Művészet- és történelemfilozófiai írások id. mű 371.

A filozófiához fűződő viszonya, gondolkodása ugyan sokat változott az évtizedek során, de a színház meghatározó szerepében, a nézőkre gyakorolt morális hatásában mélységesen hitt egész életében. Egyik legkorábbi esszéjében (A színház mint morális intézmény, 1784.) a színház hatásáról úgy vélekedik, hogy az „mélyebben és tartósabban hat a morálnál és a törvényeknél”²², valamint a „színház bíraskodása ott kezdődik, ahol a világi törvények hatálya véget ér”²³. Az ifjú Schiller szenvedélyes megfogalmazását utolsó tanulmányában (A kar felhasználása a tragédiában, 1803.) már józanabb szavak váltják fel, de a színpad erőteljes hatásáról még mindig meg van győződve: „...ha komolyabban vesszük a színházat, a cél nem a néző gyönyörének megszüntetése, hanem megnevesítése. Maradjon játék, de legyen költői játék. Minden művészet az örömet szolgálja, s nincs magasabb rendű és komolyabb feladat, mint boldogságot szerezni az embereknek. Csak az valódi művészet, amely a legfőbb élvezetet nyújtja. A legfőbb élvezet pedig nem más, mint az elme szabadsága összes erőinek eleven játékában.”²⁴ Az *igazi művészet (Die wahre Kunst)* célja nem „múló játék” („ein vorübergehendes Spiel”) Schiller számára, hanem egy olyan erő, amely felrázza, felébreszti a nézőt, és amelynek célja, hogy az embert „valóban és ténylegesen szabaddá tegye.”²⁵ Schiller – aki életének utolsó évtizedében naponta megívta harcát egyre súlyosbodó betegségével – történészi, egyetemi munkáit háttérbe szorítva, minden erejét ennek az *igazi művészetnek* szenteli utolsó éveiben. Választása tudatos, ahogy Goethe-nek írja 1794. augusztus 31-én kelt levelében: „Aligha lesz időm arra, hogy nagy, mindenre kiterjedő szellemi forradalmat vigyek végbe magamban, de minden tölem telhetőt megteszek, és ha végül majd összeroskad az épület, tán mégis sikerül addig a tűzből kimenteni mindazt, ami megőrzésre érdemes.”²⁶ Schiller tehát hisz a művészet erejében, legjelentősebb drámái is ebben az időszakban születnek.

---

²² F. Schiller: A színház mint morális intézmény, Művészet- és történelemfilozófiai írások id. mű 14.

„...gewiß wirkt die Schaubühne tiefer und dauernder als Moral und Gesetze.” SW V. 824.

²³ Uo. 13.

„Die Gerichtsbarkeit der Bühne fängt an, wo das Gebiet der weltlichen Gerichte sich endigt.” SW V. 823.

²⁴ F. Schiller: A kar felhasználása a tragédiában, Művészet- és történelemfilozófiai írások id. mű 372.

„...indem man das Theater ernsthafter behandelt, will man das Vergnügen des Zuschauers nicht aufheben, sondern veredeln. Es soll ein Spiel bleiben, aber ein poetisches. Alle Kunst ist der Freude gewidmet, und es gibt keine höhere und keine ernsthaftere Aufgabe, als die Menschen zu beglücken. Die rechte Kunst ist nur diese, welche den höchsten Genuß verschafft. Der höchste Genuß aber ist die Freiheit des Gemütes in dem lebendigen Spiel aller seiner Kräfte.”

<http://www.zeno.org/Literatur/M/Schiller,+Friedrich/Dramen/Die+Braut+von+Messina+oder+die+feindlichen+Br%C3%BCder/%C3%9Cber+den+Gebrauch+des+Chors+in+der+Trag%C3%B6die>

²⁵ Uo. 372.

„...ihn wirklich und in der Tat frei zu machen...” (uo.)

²⁶ Schiller levele Goethének (Jena, 1794. augusztus 31.) forrás: Goethe és Schiller levelezése ford.: Berczik Árpád, Raáb György, Gondolat Kiadó, Budapest 1963. (13.old.)

„Eine große und allgemeine Geistesrevolution werde ich schwerlich Zeit haben in mir zu vollenden, aber ich werde thun was ich kann, und wenn endlich das Gebäude zusammenfällt, so habe ich doch vielleicht das Erhaltungswerthe aus dem Brande geflüchtet.” <https://www.friedrich-schiller-archiv.de/briefwechsel-von-schiller-und-goethe/1794/7-an-goethe-31-august-1794/>

Feltehetjük a kérdést, miért éppen a színház testesíti meg a morális elvek legfőbb csatornáját? Miért a színpad lehet a gondolatok és morális meggyőzések legfőbb médiuma? Már Schiller egyik korai írásában is választ kaphatunk erre a kérdésre. A *Haramiak* című drámájához írt előszavában úgy fogalmaz: „...a színjáték igazi szelleme mélyebbre vág a húspan, jobban megérinti a lelket és élőbbek tanai, mint bármely regényé vagy eposzé.”²⁷ Az „eleven jelenvalóság” („lebendige Gegenwart”)²⁸ által keltett hatás tehát - Schiller számára - erőteljesebb minden más közvetítő fórumnál.

Schiller hiszi, hogy amikor a színház megnyitja előttünk kapuit, akkor „felébred érzésünk, üdvös szenvedélyek rázzák fel szunnyadó természetünket és pezsdítik fel vérünket.”²⁹ Ebben a lelkesült állapotban, amikor az emberek *egyetlen mindent átható együttérzésben* testvériesülnek, mindenki „szívében egyetlen érzés van már csupán: érzi, hogy *ember*”.³⁰ Az Esztétikai levelekben pedig úgy fogalmaz: „az ember csak akkor játszik, amikor a szó teljes jelentésében ember, és *csak akkor egészen ember, amikor játszik*.”³¹ Ez az a szabad, egyensúlyi állapot, amely igazán teljessé tesz minket. A játékosztön a szépművészetek mozgatórugója, amely kulcsa az ember szabadságának.

A dolgozat felépítése, célkitűzése

A disszertáció első felében Schiller korai tanulmányaiban olvasható kérdésfeltevéseinek, filozófiai gondolatainak keresztmetszetében röviden elemzem első drámáit, valamint az 1780-as években született színházelméleti írásait. Ezt követően Immanuel Kant és Johann Wolfgang Goethe schilleri életműre gyakorolt hatását, és azt a szellemi környezetet vizsgálom, amelyben a költő késői, érett drámái születtek.

---

²⁷ „...der wahre Geist des Schauspiels tiefer in die Seele gräbt, schärfer ins Herz schneidet, und lebendiger belehrt als Roman und Epöe...” F. Schiller: *Die Räuber – Unterdrückte Vorrede - Sämtliche Werke*, Band I. – Gedichte, Dramen 1.; Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co. KG, München, 2004, (SW I.) 482. old., fordítás: <https://cultura.hu/kultura/a-naiv-friedrich-schiller/>

²⁸ F. Schiller: *A színház mint morális intézmény*, Művészet- és történelemfilozófiai írások id. mű 13. és SW. V. 822.

²⁹ Uo. 21.

„...unsre Empfindung erwacht, heilsame Leidenschaften erschüttern unsre schlummernde Natur und treiben das Blut in frischeren Wallungen.” SW V. 831.

³⁰ Uo. 22.

„...seine Brust gibt jetzt nur *einer* Empfindung Raum – es ist diese: ein *Mensch* zu sein.” SW V. 831.

³¹ F. Schiller: *Levelek az ember esztétikai neveléséről*, Művészet- és történelemfilozófiai írások, id. mű 206.

„der Mensch spielt nur, wo er in voller Bedeutung des Worts Mensch ist, und *er ist nur da ganz Mensch, wo er spielt*.” SW V. 618.

A dolgozat második felében *Stuart Mária*, *Az orléans-i szűz*, *A messinai menyasszony* és a *Tell Vilmos* filozófiai vonatkozásait kutatom, abból a feltételezésből kiindulva, hogy a költő-filozófus számos esztétikai, etikai és filozófiai gondolatát drámáival és annak szereplőivel szemléltette és keltette életre. Az írás utolsó fejezetében, kapcsolódva a dolgozat egyik kezdő fejezetéhez, arra a kérdésre keresem a választ, hogy napjainkban mennyire tölti be - egyáltalán betöltheti-e - a színház azt a morális feladatát, amelyet Schiller szánt neki több mint két évszázaddal ezelőtt. Kutatásaim és elemzéseim során elsősorban német és angol nyelvű forrásokat használtam fel, a magyar szakirodalom mellett.

A disszertációban arra teszek kísérletet, hogy nagy vonalakban bemutassam Schiller a színház hatásáról, etikai szerepéről alkotott hitvallását. A dolgozatomban azt a tételt szeretném demonstrálni, hogy Schiller szerint a színház az etikai nevelés színtere. Ennek során rámutatok, hogy a költő morális meggyőződése, elméleti-filozófiai érdeklődése és annak változása tetten érhető drámáiban, színházi munkáiban. Elemzéseimet késői alkotásaira összpontosítom.

Konferencia előadások a témában:

„*Jog, erkölcs és színház*”

Fiatalfilozófusok Konferenciája 7. - A szabadság jegyében (Pécsi Tudományegyetem Filozófia Doktori Iskola, Magyar Művészeti Akadémia, Művészeti és Módszertani Kutatóintézet, Magyar Tudományos Akadémia, Morál és Tudomány – Lendület Kutatócsoport konferenciája) 2019. május 10., helyszín: PTE KPVK

„*Filozófia és drámaköltészet kölcsönhatása Schiller életművében*”

Fiatalfilozófusok Konferenciája 8. Online – a PTE Filozófia Doktori Iskola Konferenciája, 2020. május 28.

A témával kapcsolatos publikációk:

Arató Réka: *A morál kérdése Schiller színházában*, Kultúratudományi Szemle, (megjelenés alatt)

Arató Réka: *Goethe és Schiller találkozása a filozófiában*, Kultúratudományi Szemle (megjelenés alatt)